

dr hab. inż. Krzysztof Leja, prof. PG
Katedra Zarządzania

Gdańsk, 10 września 2024 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Joanny Marcisz
„Model artefaktów behawioralnych jednostek o profilu ekonomicznym szkół wyższych w Polsce”,
której promotorem jest Pan prof. UEK dr hab. Bogusz Mikuła,
a promotorem pomocniczym Pan dr Marek Reichel**

1. Podstawa formalno-prawna

Podstawą formalno-prawną recenzji jest artykuł 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) w związku z art. 179 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669) oraz pismo Pana prof. dr hab. Stanisława Popka, Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, zadaniem recenzenta jest ustalenie, czy rozprawa doktorska stanowi rozwiązanie oryginalnego problemu naukowego, a Doktorantka prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

2. Ocena podjętej problematyki badawczej

Doktorantka podejmuje ważną problematykę, mieszczącą się w obszarze badań nad szkolnictwem wyższym jaką jest kształtowanie i interpretacja kultury organizacyjnej instytucji akademickich, a w szczególności znaczenie artefaktów behawioralnych w tych instytucjach. To ważna i niełatwa problematyka badawcza, której podjęcie świadczy o dostrzeżeniu przez Doktorantkę roli behawioralnych artefaktów akademickich. Zdaniem Doktorantki problematyka ta wiąże się ze społeczną odpowiedzialnością uczelni. Autorka dysertacji, wspominając o znaczeniu społecznej odpowiedzialności uczelni, zwraca uwagę na to, że równie ważna jest odpowiedzialność społeczna za uczelnie, twierdząc, że należy podejmować działania, które sprawią, że społeczność akademicka będzie czuć się, jak stwierdza - bardziej zaopiekowana. To bardzo ważna uwaga, którą Doktorantka czyni już we wstępie rozprawy. Doktorantka podejmuje problematykę ważną z poznawczego i aplikacyjnego punktów widzenia, a także aktualną, wzbogacając w ten sposób obszar badań nad szkolnictwem wyższym. Trafne jest spostrzeżenie Doktorantki o rozdźwięku pomiędzy postrzeganiem zawodu na-

uczyciela akademickiego w otoczeniu uczelni oraz przez samych wykładowców. Rozprawa lokuje się w dyscyplinie nauki o zarządzaniu, dotykając także psychologii i socjologii, co jest w moim przekonaniu dodatkową jej wartością.

3. Ocena celu rozprawy doktorskiej

Główny cel rozprawy doktorskiej, jakim jest *opracowanie modelu artefaktów behawioralnych kultury organizacyjnej pożądanego z punktu widzenia nauczycieli akademickich uczelni o profilu ekonomicznego w Polsce* oraz towarzyszące jemu cele cząstkowe sformułowane poprawnie. Na uwagę zasługuje szerokie zarysowanie kontekstu podejmowanej problematyki, w tym badań nad kulturą organizacyjną oraz uwarunkowań szkolnictwa wyższego w Polsce. Układ rozprawy doktorskiej wskazuje wyraźnie na prowadzenie wywodu (tzw. *research line*) od ogółu do szczegółu. Jako podmioty badawcze wybrano jednostki organizacyjne trzech uczelni małopolskich o profilu ekonomicznym. Pewnym mankamentem jest fakt, iż nie objęto badaniami większej liczby uczelni – w dalszej części rozprawy Doktorantka to uzasadnia.

4. Ocena układu rozprawy doktorskiej, w tym informacji o jej częściach składowych

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, w tym trzech teoretycznych i dwóch badawczych, zakończenia, a także bibliografii, spisu tabel, spisu rysunków oraz załączników.

W pierwszym rozdziale Doktorantka wnikliwie omawia podstawowe pojęcia, tj. 'kultura' i 'kultura organizacyjna', wykazując się szeroką znajomością literatury przedmiotu. Na szczególne podkreślenie zasługują odniesienia historyczne, ukazanie pojęcia kultury w naukach humanistycznych i społecznych, a także bogactwo źródeł literaturowych, zarówno klasycznych jak i najnowszego piśmiennictwa krajowego i światowego. Ważne jest nie tylko przytaczanie myśli różnych badaczy, lecz także krytyczna refleksja Autorki, rozumiejącej złożoność i wieloznaczność tych kluczowych pojęć dysertacji. Cenne jest także, że Doktorantka wyjaśnia, jak rozumie istotę kultury organizacyjnej. Ukazując jej elementy, Doktorantka szeroko naświetla tło prowadzonych badań, pokazując wybrane typologie kultur organizacyjnych, a także funkcje kultury organizacyjnej oraz metody jej badania. To bardzo ważne, gdyż sprawia, że treść rozdziału stanowi dobry fundament dalszych rozważań w dysertacji.

Rozdział drugi poświęcony jest systemowi szkolnictwa w Polsce i jego wyzwaniom. Doktorantka ukazuje te zagadnienia na tle rozwoju szkolnictwa wyższego w Europie. To trafne ujęcie, gdyż krajowego systemu szkolnictwa wyższego nie można oderwać od systemu szkolnictwa w Europie. Ciekawe jest zestawienie aktów prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego w Polsce po odzyskaniu niepodległości, gdyż pokazuje silną zależność obszaru naszej aktywności, regulowanego ustawowo od polityki. Za szczególnie wartościowe w tym fragmencie rozprawy uznaję rozważania o trzeciej misji uczelni, uniwersytecie nowej odpowiedzialności oraz uniwersytecie współpracy i współodpowiedzialności. Autorka dysertacji, opisując kierunki zmian we współczesnym szkolnictwie wyższym dowodzi, że na bieżąco śledzi literaturę przedmiotu. Badania nad jakością kształcenia w szkolnictwie wyższym i jego postrzeganie w dokumentach europejskich są również dobrze znane Doktorantce. Cenne jest dostrzeżenie nie tylko wymiaru dydaktycznego i naukowego, lecz także gospodarczego i

społecznego szkolnictwa wyższego. Prezentacja stanu szkolnictwa wyższego w Polsce w dysertacji ma charakter statystyczny – szkoda, że niektóre dane przytoczono wg stanu na 2018 r. (rys. 8, s. 105, rys. 13, s. 109). Interesujące jest zestawienie liczby studentów w Polsce w podziale na uczelnie akademickie i zawodowe w latach 2014 i 2022, z którego wynika, że w uczelniach publicznych liczba ta zmniejszyła się o ponad 250 tys., natomiast w uczelniach niepublicznych zwiększyła się o niemal 90 tys. Ciekawe, jaka jest zdaniem Doktorantki tego przyczyna.

W rozdziale trzecim Doktorantka przybliżyła pojęcie artefaktów behawioralnych jako wymiaru kultury organizacyjnej uczelni. Poprzedzają je ciekawe rozważania poświęcone etosowi nauki i wartościom w środowisku akademickim. Autorka dysertacji sięga do klasycznych prac Roberta Mertona z lat 40 tych XX w. A także pokazuje wybrane modele etosu nauki wg różnych autorów. Uważam to za cenne, zwłaszcza, że Doktorantka wyraźnie akcentuje fakt, iż uczelnie jako organizacje funkcjonują w ekosystemie społecznym, pełniąc ważne role społeczne. Powiązania uczelni z otoczeniem, zdaniem Doktorantki mają charakter symbiotyczny. Podzielam ten pogląd. Na szczególną uwagę zasługuje także podkreślenie przez Doktorantkę znaczenia wartości akademickich, które niejednokrotnie znajdują miejsce w 'szufladach', zamiast stanowić przedmiot debat społeczności akademickiej. Takie postawienie problemu dowodzi nie tylko wiedzy Doktorantki, lecz również wrażliwości społecznej. Swoje przemyślenia Doktorantka ilustruje ważnymi dokumentami regulującymi dobre praktyki w uczelniach. Doktorantka traktuje etos akademicki jak kręgosłup moralny uczelni, łączący tradycję ze współczesnością. W dalszej części rozdziału Autorka, korzystając z bogatej literatury, wyjaśnia istotę artefaktów behawioralnych i, co cenne, przyjmuje własną ich definicję. Ciekawe są rozważania Doktorantki o subkulturach w dużych organizacjach, na które w przypadku szkół wyższych składa się szereg artefaktów. Na wyróżnienie w tym fragmencie pracy zasługuje autorska propozycja klasyfikacji artefaktów behawioralnych w uczelni ze względu na pełnione role przez studentów/absolwentów, nauczycieli akademickich oraz władze/administrację (tab.22, s. 128-130). Autorka dostrzega istotną rolę artefaktów behawioralnych w kształtowaniu kultury organizacyjnej uczelni i, co jest ważnym uzupełnieniem tych rozważań, wnikliwie analizuje determinanty kształtujące te artefakty. Doktorantka wykazuje się tu szeroką znajomością piśmiennictwa, a co niemniej ważne zrozumieniem znaczenia tych artefaktów zarówno w relacjach wewnątrz uczelni jak i związanych z jej otoczeniem. Zwieńczeniem tego rozdziału jest zestawienie czynników wpływających na kształt artefaktów behawioralnych ze strony organizacji, w tym jej uczestników, a także ze strony otoczenia. To cenny obraz.

Czwarty rozdział Doktorantka poświęca metodologii badania artefaktów behawioralnych szkół wyższych. W mojej ocenie, cel główny jest sformułowany poprawnie, natomiast cele szczegółowe (C3.1-C3.8) są nadmiernie rozdrobnione. Problem badawczy w formie pytania: *Jaki jest model artefaktów behawioralnych kultury organizacyjnej pożądanym z punktu widzenia nauczycieli akademickich pracujących w jednostkach o profilu ekonomicznym uczelni wyższych w Polsce* jest zdefiniowany poprawnie. Towarzyszy mu szereg szczegółowych problemów badawczych, odpowiadających wcze-

śniej sformułowanym celom. Następnie Autorka rozprawy formułuje główną hipotezę badawczą i szereg hipotez szczegółowych. Cele, problemy badawcze i hipotezy są spójne, jednak uważam, że jest ich zbyt wiele i lepszym rozwiązaniem byłoby zwiększenie liczby badanych podmiotów przy istotnym zmniejszeniu szczegółowości formułowania celów, problemów badawczych i hipotez. Doktorantka w dalszej części rozdziału z dużą starannością opisuje metodykę projektowania modelu artefaktów behawioralnych uczelni. Ilościowe metody badawcze (narzędziem był starannie opracowany kwestionariusz) z wykorzystaniem narzędzi statystycznych są dobrze przemyślane i zaprojektowane. Metodykę projektowania modelu artefaktów behawioralnych organizacji w badanych jednostkach opisano klarownie (tab. 25, s. 153-154 i tab. 26, s. 159-161). W końcowej części rozdziału szczegółowo scharakteryzowano podmioty badawcze, co pozwala zrozumieć istotę dalszych analiz.

Piąty, ostatni rozdział to opis badań. Dobrze uzasadniony jest dobór badanych jednostek (uwarunkowania historyczne i wielkość/pozycja uczelni wśród innych o analogicznym statusie). Metoda CAWI, którą zastosowano prowadząc badania jest akceptowalna. Szczegółowo opisano miary identyfikujące stan rzeczywisty i pożądany artefaktów behawioralnych, zaznaczając, jakie narzędzia zostaną wykorzystane do weryfikacji poszczególnych hipotez. W podrozdziałach 5.2-5.6 bardzo szczegółowo opisano wyniki badań rzeczywistego i pożądanego stanu artefaktów behawioralnych w obszarach działalności dydaktycznej, naukowej, prac organizacyjnych oraz interpersonalnych. Zabrakło tu jednak aktywności związanej z realizacją trzeciej misji uczelni, której znaczenie Doktorantce podkreślała we wcześniejszych fragmentach dysertacji. Byłbym wdzięczny, aby Doktorantka podczas obrony wyjaśniła, czym to było spowodowane.

W dalszej części rozdziału ważne jest nie tylko przedstawienie wyników badań i analiz, lecz także ich interpretacja przez Autorkę dysertacji. Wymagało to od Doktorantki bardzo dobrej znajomości istoty funkcjonowania szkół wyższych, a także dostrzeżenia z tym związanych niuansów, trudnych do zrozumienia przez otoczenie uczelni. Na wyjątkowe podkreślenie zasługuje podrozdział 5.7 traktujący o współzmiennności pomiędzy badanymi artefaktami behawioralnymi oraz pomiędzy obszarami aktywności nauczycieli akademickich. Wnikliwa interpretacja wyników uzyskanych na podstawie badań z wykorzystaniem narzędzi statystycznych, zawarta w tabelach 30-31; 34-35 oraz 38-39 stanowi istotną wartość dodaną rozprawy i pozwala na weryfikację hipotez. Cennym uzupełnieniem wiedzy zawartej w tych tabelach jest pokazanie współzmienności w formie liczbowej (tab. 32-33; tab. 36-37; tab. 40-41 oraz rys 42-46). Rzeczywiste i pożądane artefakty behawioralne w poszczególnych obszarach aktywności każdej z badanych uczelni dobrze ilustrują wykresy radarowe (rys. 47-51) wraz z wnikliwą interpretacją uzyskanych rezultatów przez Autorkę rozprawy. Znaczącą wartość tego fragmentu dysertacji upatruję w propozycji działań korygujących, wymagające od Doktorantki niemal benedyktyńskiej pracy, której celem było pokazanie propozycji drogi do minimalizacji luki pomiędzy stanem pożądanym artefaktów behawioralnych a rzeczywistością (tab. 42, s. 279-284). Rozdział piąty kończą dobrze opisane wnioski badawcze, w których Doktorantka odnosi się do hipotez sformułowanych we wcześniejszej części pracy. Dyskusyjne jest natomiast stwierdzenie o po-

twierdzeniu hipotez - bardziej precyzyjne byłoby stwierdzenie o tym, że nie ma postaw do ich odrzucenia. Materiały zawarte w załącznikach rozprawy stanowią potwierdzenie skrupulatności Doktorantki w trakcie przeprowadzenia badań.

W zakończeniu dysertacji jej Autorka postuluje kierunki zmian, które mogłyby służyć zbliżeniu artefaktów behawioralnych rzeczywistych do stanu pożądanego. Pokazanie ograniczeń i barier w zaprezentowanym podejściu badawczym świadczy o pokorze Doktorantki wobec wiedzy i jednocześnie własnej niewiedzy, co dobrze rokuje na przyszłość.

5. Ocena redakcji i zastosowanego piśmiennictwa w rozprawie doktorskiej

Dysertacja jest starannie zredagowana, napisana dobrym językiem, układ pracy jest logiczny, a wywód spójny. Piśmiennictwo, z którego korzystała Autorka rozprawy jest odpowiednie pod względem liczbowym i jakościowym. Zawiera zarówno pozycje zaliczane do klasyki nauk o zarządzaniu jak i prace opublikowane w obecnej dekadzie, zarówno publikacje zwarte oraz artykuły w czasopiśmie, a także znaczną liczbę aktów prawnych. Świadczy to o dobrym warsztacie naukowym i wnikliwości badawczej Doktorantki. Pewną niedoskonałością jest brak systematycznego przeglądu literatury przedmiotu, jednak nie zmienia to mojej pozytywnej oceny piśmiennictwa.

6. Konkluzja recenzji

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. „Model artefaktów behawioralnych jednostek o profilu ekonomicznym szkół wyższych w Polsce”, autorstwa Pani mgr Joanny Marcisz stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego a Doktorantka prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym spełnione są wymogi zawarte w regulacjach przywołanych we fragmencie poświęconym podstawom formalno-prawnym recenzji. W związku z tym wnioskuję do Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Pani mgr Joanny Marcisz do jej publicznej obrony.

Pytania do Doktorantki:

1. „Misja to konkretyzacja mądrych marzeń” – proszę o skonkretyzowanie swoich marzeń o modelowym szkolnictwie wyższym w Polsce w (niedalekiej) przyszłości.
2. Czy Pani zdaniem rozdział pomiędzy artefaktami behawioralnymi oczekiwanymi i rzeczywistością zależy od typu uczelni (uniwersytet, uniwersytet techniczny i uniwersytet ekonomiczny) proszę uzasadnić odpowiedź.